

ספרות עברית וכללית

לעולים חדשים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון: סיפור קצר
פרק שני: דרמה
פרק שלישי: רומאן ונובלה
פרק רביעי: שירה (שירת ימי הביניים, "לבדי" מאת חיים נחמן ביאליק, שירת אורי צבי גרינברג, שירת רחל)
- מארבעת הפרקים יש לבחור בשלושה פרקים ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק — $33\frac{1}{3}$ נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) מילון עברי-לועזי / לועזי-עברי
(2) רשימת יצירות
- ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת להשיב עליה.
(2) אין להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.
(3) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.
לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתובת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).
אין להדגים באמצעות אותה היצירה בכמה תשובות.

- שים לב:** בשאלות 1-2 אפשר לענות גם על פי הסיפור "צלליות" מאת אמיר גוטפרוינד.
1. תאר דמות מרכזית בסיפור קצר שלמדת, וכתוב אם הדמות שתיארת משתנה לאורך הסיפור או אינה משתנה. מה גרם לשינוי או לחוסר השינוי של הדמות? הסבר והדגם את דבריך.
 2. בסיפור קצר שלמדת, תאר התנגשות בין דמויות, והסבר את התרומה של התנגשות זו לבניית משמעות הסיפור.
 3. צלליות / אמיר גוטפרוינד
לצלליות בסיפור יש משמעות ריאלית ומשמעות סמלית.
הסבר והדגם כיצד כל אחת מן המשמעויות האלה באה לידי ביטוי בסיפור.

פרק שני – דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 4-7 (לכל שאלה – $33\frac{1}{3}$ נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

4. הסבר את הקשר בין עיוורון (פיזי או סמלי) ובין ראיית האמת בטרגדיה של סופוקלס או של שקספיר שלמדת, והסבר את התרומה של העיוורון לבניית משמעות הטרגדיה.

5. הסבל הוא מרכיב מרכזי בכל טרגדיה.

מה הן הסיבות לסבל בטרגדיה של סופוקלס או של שקספיר שלמדת? תאר כיצד הגיבור הטרגי מתמודד עם הסבל, והסבר את התרומה של הסבל לבניית משמעות הטרגדיה.

מחזה מודרני

6. תאר את המאבק שבמרכז המחזה המודרני שלמדת, והסבר כיצד מאבק זה מסתיים.

7. תאר שתי סצנות (שתי תמונות) במחזה המודרני שלמדת, והסבר את התרומה של כל סצנה (תמונה) לבניית משמעות המחזה.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 8-10 (לכל שאלה – $33\frac{1}{3}$ נקודות).

שים לב: בשאלות 8-9 אפשר לענות גם על פי הרומאן "1984" מאת ג'ורג' אורוול.

8. ענה על שני הסעיפים א-ב.
- א. מה הם לדעתך הרעיונות המרכזיים ברומאן או בנובלה שלמדת?
 הסבר והדגם את דבריך. (25 נקודות)
- ב. האם רעיונות אלה רלוונטיים לחיינו? נמק את דבריך. ($8\frac{1}{3}$ נקודות)
9. האם הדמויות המרכזיות ברומאן או בנובלה שלמדת מצליחות לקיים יחסי ידידות, אהבה ונאמנות למרות תנאי החיים הקשים שלהן? הסבר והדגם את דבריך.
10. 1984 / ג'ורג' אורוול
- א. הסבר והדגם את התפקיד של התעמולה ושל שטיפת המוח בעולם הטוטליטרי המתואר ברומאן "1984".
 (25 נקודות)
- ב. לדעתך, האם תעמולה ושטיפת מוח רלוונטיות גם למציאות הפוליטית כיום? נמק את דבריך. ($8\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק רביעי – שירה

(שירת ימי הביניים, "לבדי" מאת חיים נחמן ביאליק, שירת אורי צבי גרינברג, שירת רחל)

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מן השאלות 11-22 (לכל שאלה – $\frac{2}{3}$ נקודות).

שירת ימי הביניים

11. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראה שמש / שלמה אבן-גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
תפישט פאתי צפון ומין / ורוח ים בארגמן תכסה,
וארץ – עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

השיר "ראה שמש" הוא גם שיר טבע וגם שיר קינה.

הסבר והדגם קביעה זו.

12. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לאטף דברי שירך / שלמה אבן-גבירול

לאטף דברי שירך, דבורה, / אשר קרית "שמע" מפיה יקרא,
מיחדת ומארכת ב"אחד" / ומתזת בזכר רם ונורא,
אשר נתן דבש תחת לשונך / ושם לך להדף אויבך מרה.
הלא אם את בעיניך קטנה – / כבודה את ולך משפט בכורה.
חמודות טהרו אותך, ואינך / כשרך עוף אבל צפור טהורה.

הצג את הניגודים וההאנשות בשיר, והסבר את תרומתם לאפיון הדבורה.

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

כְּתוּבֹת פְּסִים / משה אבן-עזרא

כְּתוּבֹת פְּסִים לְבֶשׂ הַגֵּן / וְכִסּוֹת רִקְמָה מִיַּד דְּשָׂאוּ,
וּמַעִיל תְּשַׁבֵּץ עֵטָה כְּל־עֵץ / וּלְכַל־עֵינֵי הַרְאָה פְּלֹאוּ.
כֹּל צִיץ חֲדָשׁ לְזִמְנוֹ חֲדָשׁ / יֵצֵא שׁוֹחֵק לְקִרְאֵת בּוֹאוּ,
אֶךְ לְפָנֵיהֶם שׁוֹשֵׁן עֵבֶר, / מֶלֶךְ, כִּי עַל הַיּוֹם כְּסֹאוּ.
יֵצֵא מִבֵּין מִשְׁמֵר עֲלָיו / וַיִּשְׁנֶה אֶת בְּגָדֵי כְּלָאוּ. 5
מִי לֹא־יִשְׁתָּה יֵינוּ עֲלָיו / הָאִישׁ הַהוּא יֵשָׂא חֲטָאוּ!

בבית הרביעי ובבית החמישי בשיר בא לידי ביטוי השיא בתהליך פריחת הגן. הסבר והדגם קביעה זו.

שירת ביאליק

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לְבָדִי / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 4 וְכִשְׁפָּלָה לְבָבִי לְחִלּוֹן, לְאוֹר,
וְכִשְׁצָר־לִי הַמְּקוֹם מִתַּחַת לְכַנְפָּה –
כְּבִשָּׁה רֹאשָׁה בְּכַתְּפִי, וְדַמְעָתָה עַל־דָּף
גְּמָרְתִי נְטָפָה.</p>	<p>בית 1 כָּלֶם נִשָּׂא הָרוּחַ, כָּלֶם סָחַף הָאוֹר,
שִׁירָה חֲדָשָׁה אֶת־בְּקָר חַיִּים הַרְגִּינָה;
וְאֲנִי, גּוֹזֵל רֶגֶךְ, נִשְׁתַּכַּחְתִּי מִלֵּב
תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה.</p>
<p>בית 5 חָרַשׁ בְּכַתָּה עָלַי וַתִּתְרַפֵּק עָלַי,
וְכִמוֹ שֶׁכָּה בְּכַנְפָּה הַשְּׂבוּרָה בְּעֵדִי:
”כָּלֶם נִשָּׂא הָרוּחַ, כָּלֶם פָּרְחוּ לָהֶם,
וְאוֹתָר לְבָדִי, לְבָדִי...”</p>	<p>בית 2 בְּדָד, בְּדָד נִשְׁאַרְתִּי, וְהַשְּׂכִינָה אֶף־הִיא
כְּנֶף יְמִינָה הַשְּׂבוּרָה עַל־רֹאשֵׁי הַרְעִידָה.
יָדַע לְבִי אֶת־לְבָהּ: חָרַד חָרַדָּה עָלַי,
עַל־בְּנָהּ, עַל־חִידָה.</p>
<p>בית 6 וְכַעֲיֵן סִיּוֹם שְׁלִימָיִךְ עֵתִיקָה מְאֹד,
וְכַעֲיֵן תְּפִלָּה, בְּקִשָּׁה וְחֲרָדָה כְּאַחַת,
שְׂמֵעָה אֲזִנִּי בְּכַיִת הַחֲרִישִׁית הַהִיא
וּבְדַמְעָה הַהִיא הַרוֹתַחַת –</p>	<p>בית 3 כָּבֶר נִתְגַּרְשָׁה מְכַל־הַזְּיוֹת, רִקְעוֹד
פְּנֵת סִתֵּר שׁוֹמְמָה וּמְטֹנָה נִשְׁאַרָה –
בֵּית־הַמְדַרְשׁ – וַתִּתְכַּסּ בְּצַל, וְאָהִי
עֵמָה יַחַד בְּצָרָה.</p>

כיצד הכאב של המשורר בא לידי ביטוי בשיר? הסבר והדגם את דבריך. בתשובתך התייחס גם לשתיים מדרכי העיצוב המסייעות לביטוי הכאב.

שירת אורי צבי גרינברג

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שיר אמי והנחל / אורי צבי גרינברג

ואולי אל הנחל ההוא מימי הנערות
 השוטף פי סדגו של העץ הכרות
 המלחך את גדרות הארזים החומים
 של גני הפרות שם, תבוא הנערה
 אדמת השער, היא אמי... דמדומים.
 ותפשט בגדיה ובכתנת משיה
 תרד שם בנחל, אראנה שוחה:
 אלהית היא במים נאנה בכחה!
 דומיה וניחוח פרות מסביב.
 ואני עוד אינני ביקום ואבי
 עודו עלם בנוף בית אמו ואביו.

והנה היא עולה מן הנחל... אמי:
 הנערה הנכרה אדמת השער
 בלבנת הבתולים בכתנת משיה
 ואין היא רואה את בנה המבגר
 העומד ורואה את אמו בעולם
 ונערה היא בטרם-עת-אם, באשיה
 נוגה ראשה בערב יום אל גדרות
 הארזים החומים
 של גני הפרות,
 שנוספה על מתקם מתיקות דמדומים..

הה הכסיף זה הראש והשגל זה הראש
 עדי שנוכפש בדמו בעפר
 שנושפך בידי גוי גרמני באכזר.
 והבן לא שלם ואת הבור לא חפר.

הצג את הניגודים בשיר, והסבר את תרומתם לביטוי הכאב של המשורר.

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

שיר נס השיר / אורי צבי גרינברג

כל שיר אִמְתִּי – הוא נִס:
 הוא פְּתִיחַת הַשְּׁעָר וְהַפְּשֻׁלַת הַוִּילוֹן:
 מְשִׁיב רִיחוֹת הַנִּיחוּחַ מִן הַשְּׁדָה הָאָבוֹד:
 מֵאֵבִי הַנַּחַל וּמִנְפֶּשׁ הַבְּאֵר וְהַקִּילוֹן:
 לְשֵׁם עֲפוֹת צְפָרִים בְּעֵינַיִם סְגוּרוֹת:
 כְּנֶגֶף לְמִטָּה וְכְנֶגֶף לְרוּם –

הִילָדוֹת הֵיא מַעְבָּר מְזָה שֶׁל הַתְּהוֹם:
 הַשְּׁמֶשׁ עוֹלָה שֶׁם כָּלֵב הַלְּבָבוֹת הַקּוֹרְנִים
 בְּשֵׁאֲגַת כְּסוּפָם לְמַעְלָה מִן חֲלוּם.

אֲנִי מְמַשֵּׁשׁ אֶת הָעֲנָפִים וְגִזְעֵי הָעֵצִים הַחֲמִים
 אֶת הַרְגְּלִים הַדַּקּוֹת שֶׁל אֵילוֹת הַשְּׁדָה
 וְאֶת גּוֹפֹן,
 וְאַחֲרַי צְפוּר מְדַדָּה־שָׁם גַּם אֲנִי מְדַדָּה.

הָאֵם אֵינְנָה, לֹא אֵדַע מְקוֹם עֲפָרָה
 אֶךְ טְבוּעָה הֵיא בְּמַהוּתִי בְּכֶסֶף שִׁיבְתָה וְתַמַּת הַנִּעְרָה.
 וְשִׁיר הָעֶרֶשׁ עַל גְּדֵי הַזָּהָב
 שֶׁנִּסְעַע לְסַחֵר מְגָדִים
 צִימוּקִים וְשִׁקְדִים וּוְרָדִים
 הוֹמָה בְּלֵב כְּכַנְרֵת נְגוּנָיו שֶׁל הָאֵב.
 אֲנִי אוֹהֵב הַמְּאֻכְלִים וְהַבְּשָׂמִים שֶׁהוּא אֹהֵב
 וְכוֹאֵב כְּאֵב גְּלוּת הַשְּׂכִינָה אֲשֶׁר הוּא כְּאֵב.

מה הם מקורות השירה על פי שיר זה? הסבר והדגם את דבריך.

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

תְּפִלָּה אַחֲרוֹנָה / אורי צבי גרינברג

הִרְכִּינֵנוּ, אִם רְצוֹנְךָ בְּכָךְ, כְּאִשֶּׁר תִּכְרֶף אֵילָנוֹת
בְּכַבֵּד הַבְּרָכָה הַמְתוּקָה מִתְמוּז עַד תִּשְׂרִי,
כִּי גַם אָנוּ עֲצִיף עִם יְבוּל הַיְגוּנִים הַכְּבֵד;
אֶךְ אַל נָא תַעֲקֹרְנוּ מִשׁוֹרֵשׁ זֶה הָאֲדָמָה,
כִּי בְחַרְנוּ לְהִיּוֹת בָּהּ כְּמוֹ שְׂשִׁתְּלֵת אוֹתָנוּ
בְּעִגּוּל הַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת.

אִם גָּזַר הוּא מִפִּיךָ: בַּל יִגַע מִצְחָנוּ בְּגִבְהוֹת
וְלֹא נַעֲפִיל עַל שְׁלֵבִים בְּסֶלֶם הַזָּהָב בְּחִזּוֹן -
תִּנְנֵנוּ וְנִכְרָה בְּרִית עִם אֲדָמְתְּךָ הַחֲזִיָּה
בְּעִמְקֵי הָאֲדָם הַיְפָה,
וּבְלוּחַ חַיֵּינוּ מְחַה שְׁלוֹשׁ אוֹתִיּוֹת: מוֹת.

מה המשורר מבקש בשורה האחרונה בשיר? הסבר כיצד בקשה זו מתקשרת לשיר כולו.

אליהו הנביא / אורי צבי גרינברג

...שְׁשָׁה מִלְיוֹנִים כּוֹסוֹת אֱלֹהֵי בְדָם תַּחַת יָן.
שְׁשָׁה מִלְיוֹנִים בְּגִיחֹרֶץ, כִּי הֵנָּם בְּמַתִּים.

לֹא יָבֹא אֱלֹהֵי לְפָקֶד נְוִיָּהֶם,
שָׁם יוֹשְׁבִים הַמְרַצְחִים;
וְיָדוּ לֹא תִגַּע בְּכַפּוֹת הַמְנַעוּל.

לֹא יָבֹא אֱלֹהֵי לְטַעַם מְכּוֹסוֹת
בְּהֵן דָּם תַּחַת יִי"ש לְסַעוּדַת הַגּוֹיִים.

יָרַח שֶׁל פֶּסַח וּשְׂדֵה כּוֹכָבִים...
דּוּמְיָה, דּוּמְיָהוּ – –

אֶפְלוּ בְּחֵלוֹם לֹא אֶקְלַע אֱלֹהֵי!
צָרִיךְ לַעֲבֹר יָם אֶפְלוּ בְּחֵלוֹם – –

הוא נִשְׁאָר על קְבֵרוֹת־הַיְהוּדִים בְּכַאֲבָם:
הֵם אֲהַבּוּהוּ וְהוּא אֲהַבָּם.

הֵם הָיוּ סְבָלָנִים וְרָצוּ לְחַכּוֹת לוֹ,
אֲבָל הַגּוֹיִים לֹא נִתְּנוּ לְחַכּוֹת.

הוא נִשְׁאָר על קְבֵרָם: הַיְהוּדִי הַיְחִיד
לְבַלְתִּי מְרָמָה... כְּאִמְרַת הַגּוֹיִים,
כִּי אֵינְנוּ גּוֹף חַי מְבֹשֵׁר וּמְדָם.

שָׁם יֵשֵׁב לוֹ בְּדָד, שָׁם יֵשֵׁב לוֹ יָדָם
יוֹמָם וְלַיִל בְּאֶבְלוֹ סְחוֹר סְחוֹר,
חֶרֶף וְקִיץ, גֶּשֶׁם וּכְפוֹר.

לֹא יִקְצֹף עָלָיו גּוֹי, לֹא יִגְבַּח עָלָיו כְּלָב,
כִּי אֵינְנוּ גּוֹף חַי מְבֹשֵׁר וּמְדָם.

הוא רוֹחֲנוּ בְּלֶבֶד, הוא הַדְּוִי לְלֹא דְמוּת,
תַּחְתּוֹ גּוֹלְלִים: מְרַחֲקִים-מְרַחֲקִים
וְזַעֲמִים חַנוּקִים:

כִּי לֹא תִנְחַוּמִים
כִּי לֹא שְׁלוּמִים – –

מהי התרומה של דמותו של אליהו הנביא לביטוי נושא השואה בשיר? הסבר והדגם את דבריך.

שירת רחל

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

רק על עצמי / רחל

רק על עצמי לספר ידעתי.
 צר עולמי כעולם נמלה,
 גם משאי עמסתי כמוה,
 רב וכבד מכתפי הדלה.

גם את דרכי - כדרכה אל צמרת -
 דרך מכאוב ודרך עמל,
 יד ענקים זדונה ובוטחת,
 יד מתבדחת שמה לאל.

כל ארחותי הלזי והדמיע
 פחד טמיר מיד ענקים.
 למה קראתם לי, חופי הפלא?
 למה כזבתם, אורות רחוקים?

על פי שיר זה, תאר את עולמה הפנימי של המשוררת ואת מצבה הנפשי.
 בתשובתך הסבר שתיים מדרכי העיצוב בשיר התורמות לביטוי העולם הפנימי והמצב הנפשי שלה.

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

פְּגִישָׁה, חֲצֵי פְּגִישָׁה / רחל

פְּגִישָׁה, חֲצֵי פְּגִישָׁה, מִבֶּט אֶחָד מְהִיר,
קִטְעֵי נִיבִים סְתוּמִים – זֶה דִּי...
וְשׁוֹב הַצִּיף הַכֵּל, וְשׁוֹב הַכֵּל הַסְּעִיר
מִשְׁבֵּר הָאֲשֶׁר וְהַדְּוִי.

אֶף סֶכֶר שְׂכַחָה – בְּנִיתִי לִי מִגֵּן –
הִנֵּה הִיָּה כְּלֹא הִיָּה.
וְעַל בְּרִכְי אֶכְרַע עַל שְׂפַת אֲגַם סוֹאֵן
לְשִׁתוֹת מְמוֹנוֹ לְרוּיָה!

מה הייתה המטרה של המשוררת בבניית "סכר שכחה"? האם היא השיגה מטרה זו? הסבר והדגם את דבריך.

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

מִיכָל / רחל

וְתִאָּהֵב מִיכָל בֵּת שְׂאוֹל אֶת דָּוִד... וְחָבַז לּוֹ בְּלִבָּהּ
(שמואל א', י"ח, כ'; שמואל ב', ו', ט"ז)

מִיכָל, אֲחוֹת רְחוּקָה! לֹא נִתְקַח חוּט הַדּוֹרוֹת,
לֹא שְׁלִטוֹ בְּכַרְמוֹ הַנוֹגֶה חֲרָלֵי הַזְּמַן,
עַל כְּתָנֶת מְשִׁיף לֹא דָהוּ פְּסִי אַרְגָּמָן
וְצִלְצוֹל אֶצְעָדוֹת זְהָבָה עוֹד הָאֵזֶן תִּקְלֵט.

לֹא אַחַת רְאִיתִיךָ נִצְבֶּת לִיד הָאֲשֶׁנֶּב,
בְּעֵינַיךָ הִיָּפָה מְהוֹלִים גְּאוּהָ וְרָף;
מִיכָל, אֲחוֹת רְחוּקָה, אֲנִי עֲצוּבָה כְּמוֹךָ,
כְּמוֹךָ נְדוּנוֹתֵי לְבוֹז לְאֲשֶׁר אֶהֱב.

כיצד קרבה וריחוק באים לידי ביטוי בשיר זה? הסבר את תרומתם לבניית משמעות השיר.

22. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

בְּאַחַד גִּלְגּוּלֵי/ רחל

הִהְיִיתִי חָתָה בֵּין חַיֹּת הַשָּׂדֶה
בְּיָמִים רְחוּקִים, בְּאַחַד גִּלְגּוּלֵי?
וּמֵאֵז לִי קִרְבַּת הָאָחוֹת לְחַי
וְאִימַת הָאָדָם הַרוּדָה?

אֶפְרַת הַנוֹצָה וְחֶסֶרֶת הַמָּגֵן
גִּלְגָּלֵה־פְּרָפְרָה בִּי נִשְׁמַת צְפוּר?
מִנְגִּינָה עֲגוּמִית, אֶהְבֵּת הַדְּרוֹר –
הֵן מִמְּנָה, מִמְּנָה שְׁתִּיהֵן.

וְאוּלֵי בְּגִלְגּוּל הַרְחוּק־קָדוּם
הִיִּיתִי גְבַעֲל־עֵשָׂבִים יִרְקָרֵק?
וְלָכֵן בְּאִמִּי־אֲדָמָה אֲדַבֵּק,
וּמְנוּחֵי בְּחִיקָה הַשְּׁחוּם.

תאר את הפריטים מעולם הטבע הנזכרים בשיר, והסבר מה הפריטים האלה מלמדים על עולמה של המשוררת ועל הדימוי העצמי שלה.

בהצלחה!